

Hana Adrienn

Kriminológia Tanszék

Témavezető: Lévay Miklós tanszékvezető egyetemi tanár

Újabb kutatási eredmények az Amerikai Egyesült Államokban a fiatal felnőttek kriminalitása tekintetében

Bevezető gondolatok

A tudósok és a laikus emberek egyaránt a viták középpontjába állítják, hogy a fiatalok milyen életkortól kezdődően vonhatók felelősségre bűnelkövetésükért, illetve, hogy korcsoportok szerint differenciálható-e a felelősségre vonhatóság. Kiemelten foglalkozott ezzel a kérdéskörrel az Amerikai Egyesült Államok egyik kormányzati szervének, a Nemzeti Igazságügyi Hivatalnak (National Institute of Justice) kutatócsoportja „*A fiataikorúak büntetendő cselekményeitől a fiatal felnőttek bűncselekményéig*” (*From Juvenile Delinquency to Young Adult Offending*) című projektje keretében.

Jelen tanulmány a projekt keretében készült tanulmányról¹ ad áttekintést és a főbb következtetéseket ismerteti. Ennek során – az amerikai tanulmány szerkezeti felépítését követve – kitérek a bűnözői karrier kialakulására és sajátosságaira vonatkozó megállapításokra, az elkövetett cselekmények magyarázatára, az elkövetési magatartással és az elkövető személyiségével összefüggésében feltárt kockázati faktorokra, továbbá ismertetem a beavatkozási és prevenciós programokat.

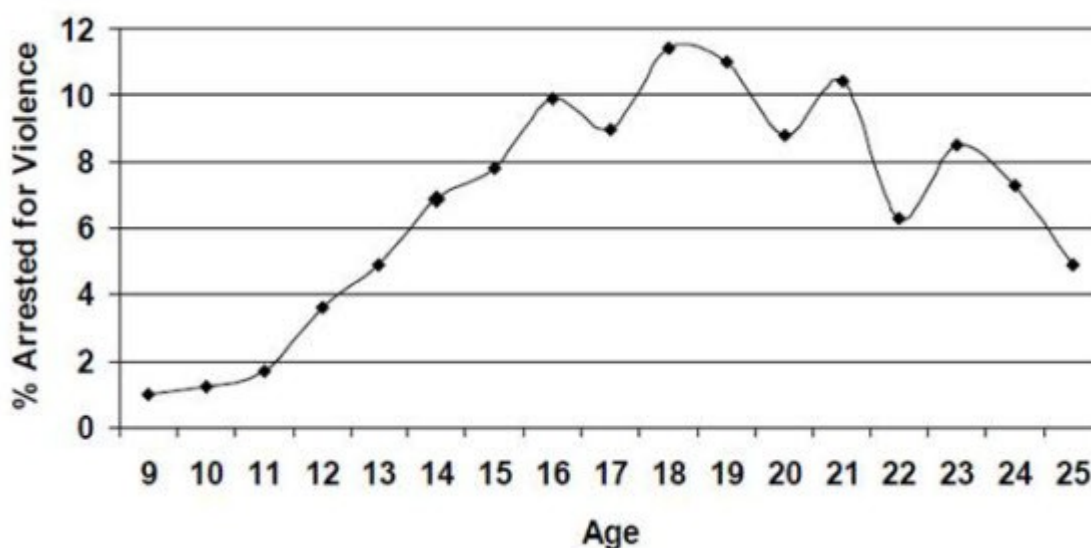
A fiatal felnőttek kriminalitásának egyes szempontok szerinti vizsgálata

Az amerikai tanulmány a fiatal felnőttek kriminalitását különböző szempontok szerint vizsgálja. Írásomnak ebben a részében az életkor és az elkövetett bűncselekmény közötti összefüggést mutató görbe alapján levont következtetéseket ismertetem.

¹ Rolf LOEBER, David FARRINGTON: Study Group on the Transitions between Juvenile Delinquency and Adult Crime (2013)

Az amerikai tanulmány rámutat arra, hogy a fiatal felnőttek kriminalitására vonatkozó életkori görbe azt jelzi, hogy a cselekmény elkövetésének gyakorisága a késő gyermekkorban kezdődik, a tinédzserkorban (15-19 év között) a legmagasabb és a korai 20-as évekre csökken. (Farrington, David P. 1986)

A görbe korábbi kiemelkedést mutat az erőszakos cselekmények esetében, míg a vagyon elleni bűncselekményeknél későbbi a kiemelkedés. A lányoknál fiatalabb életkorban gyakoribbak a bűncselekmények, mint a fiúknál. (Blokland, Arjan A.J., and Hanneke Palmen 2012)

A fiatal felnőttekre vonatkozó amerikai büntetőpolitika áttekintése

Az amerikai tanulmány kiemelten foglalkozik a fiatal korosztályokkal kapcsolatos büntetőpolitika alakulásával és jellemzőivel az 1900-as évek közepétől kezdve napjainkig.

A tanulmány azokról a 15-17 év közötti fiatalokokról szól, akik előre láthatólag a felnőttek büntető igazságszolgáltatási rendszerébe kerülnek és azokról a 18 és 24 év közötti fiatal felnőttekről, akik már a felnőtt büntetőjogi rendszerben vannak.

Az 1960-as évek sajátosságaként arra mutat rá a tanulmány, hogy az USA-ban egyre nőtt az elkövetések száma, ami arra ösztönözte az amerikai politikát, hogy a kezelés helyett inkább a büntetés irányába forduljon. (Tonry, M. 2009) Több büntető filozófia is hatással volt a

fiatalkorúak kriminalitására, és egyre több fiatal elkövető került be a büntető igazságszolgáltatási rendszerbe. Ezzel egyidejűleg a fiatalkorúak büntetőjogi rendszerében a rehabilitáció hangsúlya mind jobban növekedett. A 20. században az állami büntetőpolitika általában elkövető orientált volt, és a hangsúlyt az egyéni rehabilitációs modellekre fektette², de az 1960-as évektől a bűncselekmény elkövetési ráta hirtelen megemelkedett, és az 1980-as évek végén, az 1990-es évek elején megnőtt a fiatalkorúak és a fiatal felnőttek által elkövetett emberölések száma is. Mindez magával hozta azt a következményt, hogy az 1990-es években az államok a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszerében megerősítették a büntető jelleget: egyre több fiatalot kezeltek felnőttként és zártak felnőtt börtönökbe. Ezek a változtatások azonban célszerűtlennek bizonyultak. A jelenlegi vizsgálatok azt mutatják, hogy a fiatalkorúakra irányadó rendszer sokkal hatásosabb, mint a felnőttek büntetés-végrehajtási intézményeiben való elhelyezés.

A legtöbb vizsgálat azt mutatja, hogy azon fiatalok körében, akiknek ügyét a fiatalkorúak bíróságától a felnőttkorúak bírósága elé utalják, több a visszaesés, illetve a visszaesés sokkal gyorsabban történik, továbbá a börtönből való kiszabadulásuk után súlyosabb bűncselekmények miatt kerülnek ismét letartóztatásba, összehasonlítva a felnőttkorúak bírósága elé nem utaltakkal. (Snyder, H. N., & Sickmund, M. 2006) Az amerikai tanulmány utal arra, hogy a felnőttkorúak bírósága elé utalt fiatalkorúak száma nőtt. Ezek a fiatalok 34 %-al gyakrabban követtek el újabb bűncselekményeket, mint azok, akik a fiatalkorúak rendszerében maradtak.

A tanulmány kitér az Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának *Roper v. Simmons* (543 U.S. 551 (2005)) ügyben hozott döntésére, amelynek nyomán alkotmányellenesnek minősült a 18. éven aluli elkövetőkkel szemben halálbüntetés kiszabása.³ Az amerikai Legfelsőbb Bíróság az alkotmányellenesség kapcsán a döntése indokolásában három fő okot fejtett ki arról, hogy a fiatalkorúakat miért nem lehet ugyanolyan szigorúan büntetni, mint a felnőttkorúakat.

Ezek a következők:

² James C. HOWELL, Barry C. FELD, Daniel P. MEARS, David P. FARRINGTON, Rolf LOEBER and David PETECHUK 2013 11.

³ *Roper v. Simmons* döntésről a magyar szakirodalomban lásd: LÉVAY Miklós: Az Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága a fiatalkorúakkal szembeni halálbüntetés és tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés alkotmányellenességéről. In.: MÁTHÉ G., RÉVÉSZ T. M., GOSZTONYI G. (szerk.): Jogtörténeti Parerga. Ünnepi tanulmányok Mezey Barna 60. születésnapja tiszteletére. Budapest ELTE Eötvös Kiadó 2013. 247-258.

1. Kezdeti ítélőképesség és kevesebb önkontroll jellemzi a fiatalkorúakat, és ezáltal kevésbé értik meg a tetteikkel együtt járó következményeket.

2. Fogékonyabbak a kriminális magatartások iránt.

3. A személyiségük még változik, és az elkövetett bűncselekményeik még kevésbé befolyásolják negatív irányba a jellemüket.

A fent ismertetett döntésre tekintettel a tanulmány foglalkozik a fiatal felnőttek agyi fejlődésének sajátosságaival is. A kutatók rámutattak arra, hogy nagy különbség található egy fiatal és egy felnőtt gondolkodása, viselkedése között. Fiatalkorban egészen a huszas életévekig a prefrontális agykéreg fejlődése a jellemző, amely javítja a kognitív funkciókat és a gondolkodás képességét.⁴ A fejlődés bizonyítékaként az idegrendszer anatómiájával, fiziológiájával és biokémiájával foglalkozó tudomány azt vallja, hogy a 18 és 24 év közötti fiatal felnőtt elkövetők néhány esetben sokkal jobban hasonlítanak a fiatalkorúakhoz, mint a felnőttekhez. A tanulmányok azt mutatták ki, hogy a 16-17 éves fiatalok kevesebb kockázatot érzékelnek, mint az idősebb vagy fiatalabb vizsgált alanyok. Éppen ez az az életkor, amikor a fiatalkorúak a legtöbb bűncselekményt követik el.

A fiatal felnőttek agyi fejlődésének sajátosságaihoz kapcsolódóan az amerikai tanulmány utal arra, hogy a büntetőeljárás során a fiatal felnőttek belátási képességét is kell vizsgálni. Ehhez kapcsolódóan a fiatal felnőtteknek képesnek kell lenniük a büntetőeljárás során megérteni az ellenük felhozott vádat, az eljárás menetét és az ügyükben hozott döntéseket. A megfelelő tárgyalás tartásához a vádlottnak képesnek kell lennie konzultálni az ügyvédjével, az eljárást teljes egészében megérteni és az okozott kár helyreállításában segíteni. A fejlődő pszichológia mindig is középpontba állítja azt a kérdést, hogy a fiatalkorúaknak megvan-e a kognitív képességük, pszichoszociális érettségük, hogy gyakorolják a jogaikat.

Kialakult bűnözői viselkedésforma, avagy a bűnözői karrier

Az amerikai tanulmány részletesen foglalkozik a bűnözői viselkedésforma kialakulásával és jellemzőivel. Jelen fejezetben a bűnözői karrierrel kapcsolatos ténymegállapításokat ismertetem.

⁴ James C. HOWELL, Barry C. FELD, Daniel P. MEARS, David P. FARRINGTON, Rolf LOEBER and David PETECHUK 2013 17.

Számos empirikus tanulmány foglalkozik a bűnözői karrierrel. Az amerikai tanulmány rámutat arra, hogy a fiatal felnőttek kriminalitását mutató, bűnözői karrierrel kapcsolatos görbe azt jelzi, hogy a cselekmény elkövetésének gyakorisága a tinédzserkorban (15-19 év között) a legmagasabb, és a korai 20-as évekre csökken. (Farrington, David P. 1986)

A vizsgálatok megállapították, hogy a bűnözői karriert ábrázoló görbe kiemelkedései bűncselekménytípusoktól függően is változnak, kisebb bűncselekmények esetén korábban, míg a súlyosabb bűncselekmények esetén később jelentkezik a kiemelkedés. Az amerikai tanulmány rámutat arra, hogy a kábítószerterjesztés és a fegyverbirtoklás, mint elkövetési magatartás nagyobb valószínűséggel folytatódik korai fiatalkorban. A kutatások megállapították azt is, hogy a marihuana használatnak, mint elkövetési magatartásnak van a leghosszabb elkövetési ideje, kétszer vagy négyszer hosszabb, mint a betöréseknek vagy erőszakos bűncselekményeknek.

Az elkövetők származását is figyelembe vevő kutatások kimutatták, hogy a férfi és kiskorú elkövetők (főleg az afro-amerikaiak) gyakrabban követnek el bűncselekményeket, mint a nők és a fehérek.

Az egyéni elkövetés gyakorisága (az 1 főre jutó elkövetett bűncselekmények száma 1 év alatt) összetettebb problémakör. Az egyéni elkövetés gyakorisága különböző sajátosságok szerint jelenik meg, ideértve a viselkedési minta összetételét, az elkövetés mértékét és időtartamát. Az amerikai tanulmány utal arra is, hogy kevés számú elkövető folytatja a kriminális cselekményeit viszonylag hosszú időn keresztül. Az egyéni elkövetés gyakorisága főképp a nem erőszakos cselekmények esetén magasabb. A fiatal felnőttek kriminális magatartásának vizsgálata során a kutatások megállapították, hogy viszonylag kevés elkövető tanúsít folytatólagos elkövetési magatartást a gyermekkortól kezdve a fiatalkoron át egészen a felnőttkorig. A legtöbb gyermek és fiatalkorú, akik fiatal korban kezdi el a bűnelkövetést, felnőttkorra már felhagy az elkövetési magatartás tanúsításával.

A kutatások utalnak továbbá arra, hogy a fiatalkor alatt és után tanúsított folytatólagos elkövetési magatartás esetén a fiatalkorú elkövetők 30-60 %-a tudja, hogy a rendőrség és a fiatalkorúak bírósága felnőtt elkövetőként kezeli őket, és felnőttként fogja letartóztatni. A bűncselekmények elkövetésének a fiatalkorból a felnőttkorba történő folytatólagossága gyakoribb azoknál az elkövetőknél, akik már korai gyermekkorban kezdték el a bűncselekmények elkövetését. A pittsburghi fiatalokról szóló tanulmány (*Pittsburgh Youth Study*) megállapította, hogy

a fiatalok elkövetők 52-57 %-a folytatja a bűnözői magatartást a 25. életkorig. Ez a szám 16-19%-al nő a következő öt évben.⁵

A vizsgálatok utalnak arra, hogy a fiatalok elkövetők 40-60 %-a általában abbahagyja a bűncselekmények elkövetését a korai fiatalkorban. Azok a fiatal felnőtt elkövetők, akik folytatják az elkövetést a felnőttkorban is, általában súlyosabb bűncselekményeket követnek el.

A szakirodalomban használt „*bűncselekmények specialistája*” fogalommal kapcsolatban – ideértve a szervezett bűnözőket és a szexuális bűncselekmény elkövetőit –, a bűnözői karrierrel foglalkozó kutatások megállapították, hogy a elkövetők többségénél kevésbé mutatható ki a bűncselekményi típusok szerinti koncentráltóság.

Az amerikai tanulmány hangsúlyozza, hogy a bűnözői modellek vizsgálatából levont következtetések hasznos információkat nyújtanak a jogalkotóknak és a jogalkalmazóknak. Nehéz megtalálni a fiatalkortól a felnőttkorig tartó folyamatos elkövetés magyarázatát, tekintettel arra, hogy a jogalkalmazók jellemzően a felnőttkorba történő átmenet időszakában hozzák meg a fiatal elkövetők elzárására irányadó döntésüket. Amennyiben az általános kriminális viselkedésforma rövid ideig tart, az ítéletnek is tükröznie kell ezt. A vizsgálatok megállapították, hogy a leghosszabb bűnözői karrier átlagosan 10 évig tart. A jogalkalmazóknak számos vélemény és ajánlás ad iránymutatót a fiatal felnőttekkel kapcsolatos döntéshozatalban. A bűnözői karrierre vonatkozó adatok hasznos információt nyújtanak a bűnözői aktivitásról, és megfelelő iránymutatást adnak az elzárásra és más jellegű büntetésekre irányuló döntéshozatalban.

Előrejelzések és a kockázati faktorok értékelése

Az amerikai tanulmány foglalkozik többek között az elkövetési magatartással és az elkövető személyiségével összefüggésében feltárt kockázati faktorokkal, valamint a bűncselekmények előrejelzésével. Jelen fejezetben az amerikai tanulmányban ismertetett rizikófaktorok és kockázati tényezők értékelését és az abból levont következtetéseket ismertetem.

Az amerikai tanulmány előrejelzés alatt azt érti, amikor előre látható, hogy egy fiatal bűncselekményt fog elkövetni. A tanulmány az egyén kriminális aktivitásának előrejelzéseként a súlyos és erőszakos

⁵ Alex R. Piquero, J. David Hawkins, Lila Kazemian and David Petechuk 2013 7.

személyiség korai felismerését, a kockázati, a dinamikus kockázati és a védelmi faktorokat jelöli meg.

A tanulmány szerint a kockázati faktor a fiatal vagy a körülményeinek jellemzője, amely növeli a valószínűségét annak, hogy a fiatal a bűncselekmény útjára lép. A dinamikus kockázati faktorokat a tanulmány voltaképpen kockázati faktoroknak tekinti, amelyek változhatnak, és ezáltal a bűncselekmények elkövetésének valószínűségét befolyásolják. A védelmi faktor a tanulmány szerint a fiatal vagy körülményeinek jellemzője, amely megvédi őt az elkövetési magatartás tanúsításától.

A kockázati faktorok értékelése egy sor döntésre vonatkozik, az előzetes eltereléstől az ítéletig. A kockázati faktor értékelésére szolgáló eszközök kiválasztása a döntés természetétől függ. Például az előzetes letartóztatásról szóló döntés során azt kell értékelni, hogy a fiatalot hogyan lehet az erőszakos cselekményért a legrövidebb időn belül letartóztatni.⁶

Az amerikai tanulmány kiemeli, hogy a kockázati faktorok segítenek a joggyakorlónak összegyűjteni és összefoglalni az egyénről az információkat, és ezáltal kiértékelni az egyén kockázatát és szükségleteit. A kockázati faktorok értékelése az alábbi módszerek szerint történik:

1. Szervezetlen klinikai értékelés: a joggyakorló a fiatal felnőttre vonatkozó ítélet meghozatala során a kockázati faktor értékelését szubjektív módon végzi.

2. Statisztikai alapú döntéshozatal: a joggyakorló a kockázati faktorok előrejelzését az állandó statisztikai adatok alapján végzi el.

3. Statikus/dinamikus statisztikai alapú értékelés: ez az értékelési eljárás mind a statikus mind a dinamikus kockázati faktorokat magába foglalja, amelyet empirikusan össze tud kötni a későbbi elkövetéssel. A joggyakorlók ezt az eljárást az újbóli értékeléseknél és a beavatkozások megtervezésénél tudják használni. Az eljárás gyakran tartalmazza az egyéni faktor értékelést, amely az egyén bűncselekmények elkövetésére irányuló kockázati magatartását is magába foglalja.

4. Jogalkalmazói döntés: a joggyakorló az egyes faktorokat kombinálhatja.

A vizsgálatok azt mutatják, hogy a hiteles értékelések, akár statisztikai értékeken, akár szervezett szakmai ítéleteken alapulnak, pontosabban tudják előre jelezni a kriminális magatartásokat, mint a szervezetlen klinikai értékelés.

⁶ Robert D. HOGE, Gina VINCENT and Laura GUY 2013

Az amerikai tanulmány utal arra, hogy a büntető-igazságszolgáltatás területén használható eszközök sokat fejlődtek a kockázati faktorok értékelése és a későbbi elkövetés előrejelzése tekintetében. A tanulmány problémaként veti fel azt, hogy nem lehet előre megállapítani, hogy ezek az eszközök a különböző fejlődési szakaszokban hogyan őrzik meg az előrejelző pontosságukat. Ezt a problémát megcélözva előzetes kutatás folyt a kockázati faktorokat értékelő eszközök érvényességéről a késő fiatalkor és a korai felnőttkor (18-29 év) közötti életszakaszokban. A kutatás arra az eredményre jutott, hogy az értékelő eszközök a pontos előrejelzés érvényességének fenntartására alkalmasak. A fiatal elkövetők tekintetében, akik először a fiatalkor alatt követtek el bűncselekményt, a kockázati faktorok értékelése azt jelezte, hogy az ismételt elkövetés a korai felnőttkorban, de legkésőbb a fiatalkorban fog bekövetkezni.

Az amerikai tanulmány a bűncselekmények előrejelzése, valamint a kockázati faktorok értékelésére vonatkozóan az alábbi következtetéseket fogalmazta meg:

- Arra alapozva, hogy mit tudunk a mentális egészségről, a pszichopátiáról és a személyiség különböző területeiről, a fiatalokra vonatkozó kockázati tényezők értékelésének tartalmaznia kell speciális kockázati faktorokat is. (*Campbell, M. A., French, S., & Gendreau, P. 2009*)
- A kriminális aktivitás kezdetével vagy végével kapcsolatos faktorok nem ugyanazok a fiatalkorból a korai felnőttkorba való átmenet esetén. Azok a programok, amelyek eredményesek a fiatalkorúak körében, nem olyan eredményesek a fiatal felnőttek esetében.
- A legtöbb közösség megkísérli a segítségnyújtást azon 17 és 21 év közötti fiatalok részére, akik a büntető igazságszolgáltatási rendszerből elbocsátottak. A különböző fiatal elkövetőket támogató és segítő intézmények a munkavállalás területén is próbálnak segíteni.

Az elkövetett cselekmények magyarázata

Az amerikai tanulmány átfogóan vizsgálja a fiatal felnőttek kriminalitásán belül az elkövetett cselekmények okát. Írásomnak ebben a részében ismertetem az elkövetési magatartások és az elkövetett cselekmények okának feltárását.

Az amerikai tanulmány az elkövetési magatartások vizsgálata során 5 elméletet különböztet meg:

1. Statikus elmélet:

A tanulmány szerint a kriminális viselkedés előre látható, és a viselkedés oka a fiatalkor korai életszakaszában kezdődik. Azok a fiatal felnőttek, akik szegénységben és a szülői szeretet hiányában nőttek fel, alacsony önkontrollal rendelkeznek és gyakrabban követnek el bűncselekményeket.⁷

2. Dinamikus fejlődési modell:

Az amerikai tanulmány utal arra, hogy ez a modell feltételezi az emberi magatartás formálhatóságát, és megerősíti azt az állítást, hogy a változó szociális körülmények az elkövetési magatartás elsődleges irányítói.⁸ A dinamikus modell szerint a felnőttkorban is folytatódó elkövetési magatartást az egyéni fejlődés mozgása jellemzi. Azok a fiatal elkövetők, akik felhagytak a bűncselekmények folytatásával, jobban ragaszkodnak a hagyományos közösségekhez és értékekhez – mint például a munka, az iskola, a házasság –, mint akik továbbra is bűncselekményeket követnek el.

3. Szociálpszichológiai elmélet:

A tanulmány kiemeli, hogy a kriminális magatartások vizsgálatánál az élet szubjektív jellemzőit, az egyéni tapasztalatokat, az egyéni identitás fejlődését és az érzelmi kötődéseket is figyelembe kell venni. Az egyik szociálpszichológiai magyarázat szerint a felnőttkorban is folytatódó bűnözés, a rossz tulajdonságokra való hajlamból ered.⁹ Az vizsgálatok széles körben felismerték, hogy a magatartás megváltoztatásának első lépcsője a motiváció megváltoztatása. A bűnelkövetéssel való felhagyás azokra a fiatalokra jellemző, akik motiváltak abban, hogy cselekményeiket megváltoztassák és céljaikat újrafogalmazzák, továbbá felismerik, hogy a kriminális magatartás többé már nem fér össze az új egyéniségükkel.

4. Pszichopatológiai fejlődési elmélet:

Az amerikai tanulmány szerint a fejlődés az egyén genetikai adottságainak, élettapasztalatainak és szociális kapcsolatainak dinamikus kölcsönhatása. A korai negatív élettapasztalatoknak negatív hatásuk van. Ezen tényezők fennmaradása idézi elő az egymást követő problémákat. Az elmélet kiemeli, hogy a fiatalkorból a felnőttkorba történő átmenet a

⁷ Terence P. Thornberry, Peggy C. Giordano, Christopher Uggen, Mauri Matsuda, Ann S. Masten, Erik Bulten, Andrea G. Donker and David Petechuk. 2013 4.

⁸ Uo. 10.

változások időszaka is egyben, amely megmagyarázza a bűncselekmények számának csökkenését.

5. Biopszichológiai elmélet:

Az elmélet a viselkedést, mint biológiai, pszichológiai, az egyének közötti és környezeti folyamatok komplex kölcsönhatását tekinti.

Megelőzés és beavatkozás a súlyos bűncselekmények csökkentése érdekében, avagy a különböző programok színes skálája

Az amerikai átfogó tanulmány foglalkozik a legaktuálisabb kérdésekkel is, azaz, hogy az amerikai büntetőpolitikában milyen megelőző és beavatkozó programok találhatóak a bűncselekmények számának csökkentése érdekében. Jelen fejezetben az amerikai tanulmányban részletezett, az Amerikai Egyesült Államokban a beavatkozás és a prevenció területén futó programokat és azok eredményességét mutatom be.

Az évtizedek során számos vizsgálat mutatta ki a rizikófaktorok jelentőségét a bűncselekmények elkövetésében. Az egyéni sajátosságok és a különböző tényezők növelik az elkövetés valószínűségét és előrevetítik a fiatal felnőttkorban, illetve korai felnőttkorban előforduló különböző kriminális magatartásokat, tinédzserkori terhességeket, droggal kapcsolatos iskolai és iskolán kívüli visszaéléseket. Tekintettel arra, hogy az egyes rizikófaktorok jelzik az egyes jövőbeni kriminális jellegű magatartásokat, a beavatkozó, illetve megelőző jellegű programok éppen e tényezők csökkentésére összpontosítanak. A longitudinális vizsgálatok azonosították a különböző védőfaktorokat, melyek megakadályozzák a kriminális magatartások elkövetését. Azok a programok, melyek a fenti védő faktorokat figyelembe veszik, jobban tudják csökkenteni a bűncselekmények számát. A véletlenszerű kontrollvizsgálatok és a tanulmányok azt mutatják, hogy e programok legtöbbször pozitív hatással van bűnelkövetés csökkentésében.

Az amerikai gyakorlatban számos beavatkozó, illetve megelőző program fut a gyermekkoruktól kezdve a fiatalokékon és a fiatal felnőtteken át a felnőttkorukig. Ezek közül néhány jelentősebb programot ismertetetek az amerikai tanulmány alapján.

Iskola-alapú megelőző programok:

Három iskola-alapú megelőző program volt hatással át a korai felnőttkori bűnözés csökkentésére.

a) Seattle-i szociális fejlődési project (Seattle Social Development Project):

Ez a project magába foglalja a szülői, tanári és a szakmai oktatást is. A projektbe 500 diákot osztottak be véletlenszerűen kísérleti és kontroll osztályokba. A szülők és a tanárok a kísérleti osztályban a gyermekekkel való megfelelő bánásmódra útmutatót kaptak, melynek célja a gyermekeknek a szülőhöz és az iskolához való kötődésének megerősítése. A szülők és tanárok feladata volt megtanítani a gyermekeknek a problémák megoldását. A 18 éves koruktól kezdve nyomon követett diákok, akik végigcsinálták az egész program hat osztályát, lényegesen kevesebb erőszakos cselekményt követtek el a későbbiekben, mint akik a kontroll csoportban végezték el az öt vagy hat osztályt.¹⁰ További eredmény mutatható ki náluk az oktatási, a gazdasági és a mentális és a szexuális egészséges élet területén 27 éves korukban, de nem mutatható ki hatás a kábítószerrel való visszaélés és a bűncselekmények elkövetése területén 24 és 27 éves koruk között.

b) Montreali longitudinális kísérleti tanulmány (Montreal Longitudinal-Experimental Study)

Ez a vizsgálat egyesíti a szülői és a tanári oktatást. Körülbelül 250, a 6 éves legkisebb gyermektől a fiatal felnőtt életkorig, jellemzően közösséget bomlasztó magatartású gyermekeket osztottak szét a kísérleti és a kontroll csoportokba. A kísérleti csoportban azt tanulták meg a gyermekek, hogyan javítsák a szociális tudásukat és az önkontrollt. Oktatást, modellezést és szerepjátékot alkalmaztak a csoportokban. A szülőket a családi krízis kezelésére és a nem büntető célú technikák és nevelési elvek elsajátítására oktatták. 12 évesen – három évvel a kezelés vége előtt – a fiúk a kísérleti csoportban lényegesen kevesebb betörést, verekedést követtek el, mint a kontroll csoportban lévő társaik. A kísérleti csoportban lévő 10-15 éves fiúk lényegesen kevesebb önbevalláson alapuló bűncselekményt követtek el, mint a kontroll csoportban lévők. A programban résztvevők folyamatos nyomon követése alapján a két csoport közötti különbségek bűncselekmények tekintetében nőttek. A kísérleti csoportban lévő fiúk kevesebb számban lettek bandatagok, alkoholisták vagy kábítószerfüggők. A nyomon követés folyamatának utolsó pontja volt a 24 éves életkorban a büntetett előélet arányának vizsgálata. A kísérleti csoportban kevesebb (22 %) volt a büntetett előéletűek aránya, mint a kontrollcsoportban (33 %).

¹⁰ Brandon C. WELSH, Mark W. LIPSEY, Frederick P. RIVARA, J. David HAWKINS, Steve AOS, Meghan E. PEEL and David PETECHUK 2013 11.

c) *„A jó viselkedés játéka” (Good Behavior Game)*

Ez a program abban támogatja a gyermekeket, hogy jobban tudják szabályozni és kezelni a saját, illetve iskolatársuk viselkedését. Ebben a kísérleti programban 19 általános iskola vett részt Baltimorban. Az első osztályosokat véletlenszerűen osztották szét csoportokra, de úgy, hogy minden csoportban legyen közösséget bomlasztó viselkedésű gyermek. A kétéves program során kézzelfogható jutalmat kapott az osztály a jó viselkedése esetén. A programban motiválták az osztályokat a minél tovább tartó jó viselkedés tanúsítására. Egy év után a tanárok azt tapasztalták, hogy a kísérleti osztályban a tanulók kevésbé agresszívek, mint a kontroll osztályban. A 19 és 21 év közötti fiú résztvevők kevésbé mutattak erőszakos és kriminális magatartást (34 %) mint a kontrollcsoportban lévők (50 %). Ugyanez mutatható ki a kábítószer-függőség területén is.

Közösségi alapú programok:

Ezen programok fő célja a bűncselekményre sarkalló barátok befolyásának csökkentése, és a helyes magatartást tanúsító barátok befolyásának növelése.

a) *Veszélyeztetett gyermekek (Children at Risk)*

Ez a legfontosabb beavatkozó program, amely leginkább sikeresnek tűnik a rizikófaktorok hatásának csökkentésére. A program a leginkább rizikófaktorba tartozó ifjúkorú, átlagosan 12 éves gyerekeket célozta, akik 5 amerikai szegény városban élnek. A résztvevőket itt is kontroll és kísérleti csoportba osztották. A kezdeti tapasztalatok nagy csalódást okoztak, de egy évvel a program elindulása után az adatok azt mutatták, hogy a kísérleti csoportba járók kevesebb erőszakos cselekményt követtek el és kevesebb kábítószerrel adtak el.

b) *Perry iskolaelőkészítő project (Perry Preschool Project)*

Ez a program 123 gyerekkel indult, akiket kísérleti és kontrollcsoportokba osztottak. A kísérleti csoportba járó gyerekek napi iskolaelőkészítő programban vettek részt. A cél az intellektuális stimuláció volt, mellyel növelhető a saját képességeik felmérése, ami a későbbi iskolai teljesítmény fokozását segítheti elő. A programnak hosszú távú

haszna van. 19 évesen a kísérleti osztály résztvevői nagyobb számban lettek munkavállalók, végezték el felsőfokú tanulmányaikat és kevesebb számban lettek bebörtönözve. 27 évesen a kísérleti osztály résztvevői fele olyan arányban lettek bebörtönözve, mint a kontroll osztályba járók. A kísérleti osztály tagjai nagyobb számban végeztek felsőoktatási intézményekben, nagyobb fizetésük lett és többen lettek közülük háztulajdonosok is. A női nemet tekintve a kísérleti osztályban nagyobb számban házasodtak meg, és kevesebb lett a házasságon kívül született gyermekek száma is ebben a csoportban. A csoportok újabb nyomonkövetése a következőket mutatja: az eredeti csoport 91 %-ának aránya alapján a 40 éves résztvevők tekintetében lényeges különbség mutatkozik a kontroll és a kísérleti csoport között. A kísérleti csoport résztvevői lényegesen kevesebb erőszakos bűncselekményt (32 %, míg a kontroll csoport 48 %), vagyon elleni bűncselekményt (36 %, míg a kontroll csoport 58 %), és kábítószer bűncselekményt (14 %, míg a kontroll csoport 34 %) követtek el, és kevesebbszer (36 %) voltak öt alkalomnál többször elzárva, mint a kontroll csoportban (55 %) résztvevők. Továbbá lényegesen nagyobb számban végezték el felsőfokú tanulmányaikat (77 %), mint a kontroll csoportban (60 %), illetve kimutatható a jobb elhelyezkedési arány és a magasabb fizetés is.

Munkavállalást elősegítő projectek:

Ezek a programok a súlyos bűncselekményt elkövetett fiatal felnőttek és felnőttkorúak munkavállalását ösztönzik a munkaerőpiacon.

a) Intenzív bentlakásos tréningek (Intensive Residential Training Programs)

A Foglalkozási Társulás (Job Corps) az egyetlen bentlakásos program, amelynek pozitív hatása van a fiatal felnőttek munkaerőpiaci lehetőségeire. A program a 16 és 24 év közötti rizikófaktorba tartozó fiatal felnőttek munkavállalási képességét növeli különböző tréningekkel és oktatással. Évente körülbelül 60.000 ember vesz részt a programban. A kísérleti csoportban résztvevő 15.400 ember tekintetében a programban eltöltött 3 év után a statisztikai adatok azt mutatták, hogy az érintettek kriminológiai aktivitása jelentősen csökkent, tökéletesítették a tanulmányaik során szerzett tudásukat, és magasabb fizetést értek el. A későbbi adatok is igazolják, hogy a résztvevők jobb fizetési viszonyai a program befejezése után is folytatódtak.

Átmenet a felnőttkorba:

Kevés tanulmány vizsgálja a különböző beavatkozó és megelőző programok hatását a késő fiatalkorból a korai felnőttkorba történő átmenet küszöbén. A legtöbb vizsgálat és tanulmány kizárólag a fiatalkorúakkal illetve a felnőttkorúakkal foglalkozik.

Négy beavatkozással foglalkozó program emelhető ki a fiatal felnőttek tekintetében:

a) Megismerő magatartási terápia (Cognitive behavioral therapy)

Ez a módszer átlagosan 22 %-al csökkentette az elkövetési rátát a fiatal felnőttek esetében.

b) Oktatási, szakmai és munkaerőpiaci programok (Educational, vocational and employment programs)

Ez a program vegyes eredményeket mutat. Egyes vizsgálatok 10 %-os visszaesést, más tanulmányok 20 %-os javulást, míg megint más tanulmányok semmilyen hatást sem mutattak ki a bűncselekményi rátákra.

c) Az erőszakos magatartások kezelése (Substance abuse treatment)

A program nagyon hatásos, általában 4-20 % -al csökkenti a visszaesési rátát.

d) A szexuális jellegű elkövetők kezelése (Treatment for sex offenders)

Az elemzések azt mutatják, hogy ennek a programnak nagyobb a hatékonysága, mint a speciális beavatkozásoknak. Az általános visszaesési rátát 24-36 % között csökkentette.

Befejező gondolatok

Az amerikai tanulmány alapján a fiatal felnőttek kriminalitásával foglalkozó amerikai kutatók a jogalkotók számára a következő ajánlásokat fogalmazták meg:

1. Mérlegelni kellene annak lehetőségét, hogy a felnőttek büntetőbírósága előtti eljárásokban 21 év helyett 24 év legyen az életkori minimum.
2. Át kellene gondolni annak lehetőségét, hogy a fiatal felnőttek számára speciális programokat alakítsanak ki. Ilyen lehet például a kognitív viselkedéssel kapcsolatos program, a drogkezelés, a mentori program, valamint az oktatási tréningek és a munkahelykeresést

elősegítő programok. Néhány államnak speciális eszközei vannak a fiatal felnőttek számára, ilyen például a pennsylvaniai Pine Grove intézmény. Különböző európai államoknak elkülönült intézményeik vannak a 18-20 éves fiatalok számára. Mivel a fiatal felnőtteket legtöbbször a felnőttekre szabott intézményrendszerbe küldik, ezért gyakoribb a visszaesés aránya is, mint azoknál, akiket a fiatalkorúak intézményrendszerébe küldtek.

3. Figyelembe kellene venni a kockázati és szükségleti tényezőket a beavatkozások területén.
4. A tanulmányok egyöntetűen megállapították, hogy a fiatal felnőttek jobban hasonlíthatók – a cselekményeik, az érettségük és az életkörülményeik alapján – a fiatalkorúakhoz, mint a felnőttkorúakhoz.
5. A kutatások megállapították, hogy nagyon hiányos a tudás a 15 és 29 év közötti bűnözői karriert befutottak fejlődéséről. A jogalkotónak és a jogalkalmazónak alaposabban értékelni kellene vennie a kockázati faktorokat a 19-25 év közöttiekénél.
6. Alternatívaként speciális bíróságokat kellene létrehozni a 18 és 24 év közötti fiatal felnőttek számára, az Egyesült Királyság büntetőjogi rendszerének tapasztalataira alapozva. Néhány európai országban – Svédországban, Németországban és Ausztriában is – a 18 és 21 év közötti fiatal felnőttekre elkülönült szabályrendszer és speciális intézményrendszer van. Az USA-ban Pennsylvaniában is van speciális intézmény a fiatal felnőtt elkövetőre.

A nemzetközi tendenciákra és tapasztalatokra tekintettel a hazai szakirodalomban is egyöntetűen megfogalmazódott annak igénye, hogy a fiatalkorúakra jellemző speciális szabályokat a fiatal felnőttekre is kiterjesszék. Az amerikai tanulmány nyomán a magyarországi büntetőigazságszolgáltatás területén is érdemes lenne átgondolni annak lehetőségét, hogy a fiatal felnőttek csoportját külön kategóriaként kezeljék, és ez a jogalkotásban, illetve a jogalkalmazásban is visszatükröződjön. A fiatal felnőttek csoportját a fiatalkorúakhoz hasonló szabályokkal kellene körülbástyázni – a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszerébe beépítve –, tekintettel az alternatív szankciókra és a rehabilitálást elősegítő intézkedésekre. Biztosítani kellene e csoport számára is a speciális szakképzettséggel rendelkező, és a fiatal felnőttek szempontjait szem előtt tartó bíró és ügyész jelenlétét az ítékezésben. Az amerikai tanulmány szerint a fiatal felnőttek számára speciális – oktatást és munkavállalást is elősegítő – programokat kellene létrehozni.

Felhasznált irodalom

<http://nij.gov/topics/crime/Pages/delinquency-to-adult-offending.aspx#reports>:

Rolf LOEBER, David FARRINGTON: Study Group on the Transitions between Juvenile Delinquency and Adult Crime (2013)

Study Group Reports:

Alex R. PIQUERO, J. David HAWKINS, Lila KAZEMIAN and David PETECHUK: Criminal Career Patterns

Brandon C. WELSH, Mark W. LIPSEY, Frederick P. RIVARA, J. David HAWKINS, Steve AOS, Meghan E. PEEL and David PETECHUK: Changing Lives: Prevention and Intervention to Reduce Serious Offending

James C. HOWELL, Barry C. FELD, Daniel P. MEARS, David P. FARRINGTON, Rolf LOEBER and David PETECHUK: Young Offenders and an Effective Response in the Juvenile and Adult Justice Systems: What Happens, What Should Happen, and What We Need to Know

Robert D. HOGE, Gina VINCENT and Laura GUY: Prediction and Risk/Needs Assessment

Rolf LOEBER, David P. FARRINGTON and David PETECHUK: From Juvenile Delinquency to Young Adult Offending

Terence P. THORNBERRY, Peggy C. GIORDANO, Christopher UGGEN, Mauri MATSUDA, Ann S. MASTEN, Erik BULTEN, Andrea G. DONKER and David PETECHUK: Explanations for Offending

New research in the United States with regard to the criminality of young adults

Summary

In the National Institute of Justice (NIJ) Study Group on the Transition from Juvenile Delinquency to Adult Crime several scholars examined the differences between juveniles who persist in offending and those who do not, and also looked at early adult-onset offending. Decades of study have revealed much about risk factors for delinquency and crime. Most prevention and intervention programs that address risk factors have not been adequately evaluated, but high-quality studies are emerging. The Study Group concluded that there are significant gaps in knowledge about

the development of offending careers between ages 15 and 29. Researchers know surprisingly little about how many juvenile offenders persist into adult offending and what factors predict persistence. More needs to be known about factors that may influence offending between ages 15 and 29.